

Opis źródła:

16 października 1918 r. gdy na skutek klęsk wojsk Trójprzymierza¹ pojawiło się realne widmo upadku Austro-Węgier cesarz Karol I wydał manifest, który przetłumaczony w różnych językach, został obwieszczony narodom kilka dni później. Cesarz proponował w nim przekształcenie państwa Habsburgów w kraj związkowy z autonomicznymi organizmami, które uwzględniałyby ambicje poszczególnych narodów. Rozwiązanie to nie znalazło jednak zwolenników wśród decydentów z poszczególnych państw i wkrótce doszło do rozpadu Austro-Węgier i upadku monarchii naddunajskiej.

Miejsca wydania:

Gazeta Lwowska, nr 228, (19.10.1918), s. 1.

Rudolf Neck R. *Österreich im Jahre 1918. Berichte und Dokumente*, München 1968, s. 64.

An Meine getreuen österreichischen Völker!, „Wiener Zeitung”, nr 240, (17.10.1918), s. 1.

Tekst źródła.

Do Moich wiernych Austryackich Ludów!

Od czasu Mego wstąpienia na Tron, jest Mem niezachwianem dążeniem osiągnięcie dla wszystkich Moich Ludów upragnionego pokoju, jako też wskazanie Ludom Austrii: dróg, na których by mogły one nie powstrzymywane przez przeszkody i tarcia rozwijać zbawiennie swoją siłę plemienną i zużytkowywać ją skutecznie dla swej duchowej i gospodarczej pomyślności.

Straszliwe zapasy wojny światowej tamowały dotychczas dzieło pokoju. Bohaterskie męstwo i wierność, ofiarne znoszenie niedostatków i braków broniły chwalebnie Ojczyzny w tych ciężkich czasach. Srogie ofiary wojny musiały nam zapewnić honorowy pokój, u którego wrót dzisiaj z pomocą Bożą stoimy.

Obecnie należy niezwłocznie przystąpić do przebudowy Ojczyzny na jej naturalnych a przeto najpewniejszych podwalinach. Życzenia Ludów Austrii muszą być przytem starannie z sobą pogodzone i doprowadzone do urzeczywistnienia.

Postanowieniem Mojem jest przeprowadzić to dzieło przy swobodnem współdziałaniu Moich Ludów, w duchu tych zasad, na których oparli się sprzymierzeni Monarchowie w Swej propozycji pokojowej.

¹ <https://www.polskieradio.pl/39/156/artykul/1537498,rozpad-austrowegier-%E2%80%93-swit-narodow> [dostęp w dniu 15.07.2024]

Stosownie do życzenia swych Ludów, Austria stać się ma Państwem związkowym, w którym każdy szczerp na obszarze swego osiedlenia tworzy swój własny organizm państwowy. Nie przesądza się przez to bynajmniej zjednoczenia polskich obszarów Austrii z niepodległym Państwem Polskiem.

Miasto Tryest wraz ze swym obwodem, stosownie do życzenia swej ludności otrzymuje stanowisko odrębne.

To nowe ukształtowanie, nienaruszające w niczem integralności krajów Świętej Korony węgierskiej, ma zapewnić każdemu poszczególnemu państwu narodowemu jego samoistność; będzie ono jednak skutecznie ochraniać także wspólne interesy i wszędzie tam je uwydatniać, gdzie wspólność jest potrzebą życiową poszczególnych organizmów państwowych. W szczególności będzie potrzebne zjednoczenie wszystkich sił, aby wielkie zadania, które wynikają jako następstwa wojny, rozwiązać skutecznie wedle zasad prawa i sprawiedliwości.

Aż do przeprowadzenia tego przekształcenia w drodze ustawodawczej pozostają w mocy bez żadnej zmiany urządzenia, istniejące dla ochrony ogólnych interesów. Mój Rząd otrzymał polecenie bezzwłocznego przygotowania wszystkich prac do przebudowy Austrii.

Do Ludów na których samostanowieniu będzie się opierało nowe państwo skieruję Moje wezwanie, aby współdziałał) w tem wielkiem dziele przez Rady Narodowe — które składając się z posłów do Rady Państwa każdej narodowości — mają zastępować interesy Ludów w stosunku wzajemnym do siebie oraz w odniesieniu do Mojego Rządu.

W ten sposób niech Ojczyzna nasza, wzmocniona jednomyślnością składających ją narodów wyjdzie z burzy wojennej jako związek wolnych Ludów. Oby błogosławieństwo Najwyższego towarzyszyło Naszej pracy, by wielkie dzieło pokoju przez Nas podjęte stało się szczęściem wszystkich Moich Ludów

Wiedeń, 16 października 1918.

Karol m.p

Hussarek m.p.

Słowniczek pojęć:

Miasto Tryest – Triest najważniejszy port morski Austro-Węgier, z którego odpływały okręty m.in. do USA. Miasto do którego pretensje mieli zarówno Austriacy, południowi Słowianie jak i Włosi. Obecnie leży w granicach Włoch.²

Hussarek - Max Hussarek von Heinlein (1865-1935), ostatni premier Austro-Węgier.

Rada Państwa – parlament austro-węgierski, którego kompetencje określała konstytucja grudniowa z 1867 r.³

Święta korona Węgierska – węgierska część Imperium Habsburgów, która ukonstytuowała się w 1867 r.

Pytania do źródła:

Pytania dla uczniów szkoły podstawowej i średniej:

1. Dlaczego w październiku 1918 r. cesarz Karol I proponował federalizację Austro-Węgier? (poziom podstawowy)
2. Po I wojnie światowej Habsburgowie zostali odsunięci od władzy. Ten sam los spotkał także inne rodziny królewskie. Wymień jeszcze dwa rody królewskie, które utraciły władzę na skutek I wojny światowej.
3. Wyjaśnij termin „Austria więzieniem narodów”

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom rozszerzony):

1. Wyjaśnij co wpłynęło na zmianę stosunku ludności polskiej z Galicji wobec Austro-Węgier?
2. Opierając się na wiedzy poza źródłowej zastanów się czy propozycja Karola I miała w październiku 1918 r. szansę by odnieść sukces?
3. Podaj przykłady sprzecznych interesów poszczególnych nacji wchodzących w skład Austro-Węgier na początku XX wieku.

Wskazówki:

Austro-Węgry były państwem wielonarodowym i wielokulturowym, gdzie poszczególne nacje miały sprzeczne interesy. Zwornikiem, który je spajał była monarchia Habsburska, której pozycja została poważnie zachwiana na skutek porażek poniesionych w czasie I wojny światowej. W efekcie słabości władz w Wiedniu poszczególne narody zaczęły działać na rzecz niepodległości. W gronie tym znaleźli się Polacy, którzy rozczarowawszy się w

² T. Wituch, *Spór o Triest – wczesny etap „zimnej wojny”*, „Dzieje Najnowsze”, nr 29/2, (1997), s. 75-76.

³ A. Dziadzio, *Monarchia konstytucyjna w Austrii 1867-1914. Władza, obywatel, prawo*, Kraków 2001, s. 41-55.

stosunku do naddunajskiej monarchii odrzucili propozycję cesarza Karola I z października 1918 r. Podobnie zareagowali m.in. Czesi i południowi Słowianie. Odpowiadając na powyższe pytania należy skupić się na wewnętrznych problemach monarchii, przede wszystkim sprzecznościach jakie istniały między poszczególnymi narodami zamieszkującymi Austro-Węgry.

Literatura pomocnicza:

Batowski H., *Rozpad Austro-Węgier 1914-1918 (Sprawy narodowościowe i działania dyplomatyczne)*, Kraków 1982.

von Gleise-Horstenau E., *Upadek Austro-Węgier*, Oświęcim 2016.

Judson M. P., *Imperium Habsburgów. Wspólnota narodów*, Warszawa 2017.

Łazuga W., *Kalkulować... Polacy na szczytach c. k. monarchii*, Poznań 2013.

Najważniejsze cezury:

16 października 1918 r. data wydania manifestu, która nie powstrzymała „efektu domina”, czego efektem było proklamowanie niepodległości przez poszczególne narody wchodzące w skład Austro-Węgier. 28 października Czechosłowacja proklamowała niepodległość. W tym samym dniu w Galicji zawiązała się Polska Komisja Likwidacyjna Galicji i Śląska Cieszyńskiego, natomiast 29 października Państwo Serbów, Chorwatów i Słoweńców.

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Tomasz Jacek Lis